

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАРУБІЖНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні протягом останніх десятиріч, формують якісно новий образ випускника XXI ст. – високоосвіченої, всебічно розвинутої особистості, здатної творчо мислити, вирішувати нестандартні завдання і співпрацювати з іншими. Такі вимоги сучасного суспільства зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до навчально-виховного процесу, розробки ефективних педагогічних технологій, здатних забезпечити достатній рівень сформованості професійних, комунікативних та соціальних умінь і навичок людини. У цьому плані перспективними є технології кооперативного навчання.

Як з'ясовано, ідея кооперативного навчання виникла за кордоном. Підґрунтям для розробки технологій кооперативного навчання стали концепції Дж. Дьюї, Ж.-Ж. Піаже, Л. Виготського, Дж. Брунера та інших дослідників, що є представниками конструктивістської педагогіки. За останні десятиріччя значний внесок у розвиток технологій кооперативного навчання зробили такі вчені, як О. Пометун, Л. Пироженко, Є. Полат, О. Комар, А. Мартинець, М. Чошанов, О. Ярошенко, М. Кларін та ін. Як з'ясовано, у вітчизняній та російській психолого-педагогічній літературі поняття кооперативного навчання найчастіше пов'язують з такими більш поширеними поняттями, як педагогіка співробітництва (Г.К. Селевко, Є.С. Полат, О.Г. Іванова), колективний спосіб навчання (О.Г. Рівін, В.К. Дьяченко, В.Б. Лебединцев), групові форми роботи (О.Г. Ярошенко, С.А. Кушнірук, Х.Й. Лійметс) тощо. Науковцями також досліджуються умови ефективної організації кооперативного навчання у різних типах навчальних закладів, розглядаються психологічні та організаційно-педагогічні вимоги до використання технологій кооперативного навчання, обґрунтовується важливість розвитку творчого, критичного та рефлексивного мислення тощо.

Однак встановлено, що, незважаючи на значний внесок зарубіжних і вітчизняних учених у вивчення проблем кооперативного навчання, ця проблема вимагає подальшого дослідження.

Мета статті – розкрити передумови розвитку технологій кооперативного навчання в науковій літературі й освітній практиці, охарактеризувати види цих технологій та основні принципи їх організації.

Як свідчать результати вивчення психолого-педагогічних і філософських джерел, у різних формах кооперативне навчання використовувалося з давніх-давен. Так, зародження ідей, які в подальшому визначили основу кооперативного навчання, належать до періоду з IV ст. до н. е. – до 1500 р. н. е., коли головним засобом розвитку особистості виступав діалектичний спір, що підводить до встановлення істини шляхом добре сформульованого наставником низки питань (Піфагор, Демокрит, Сократ, Платон). Важливу роль в організації навчання вихованців у цей період відігравав дух змагання (Сенека, Квінтіліан, Авіценна) [1, с. 2–3].

Важливість і необхідність взаємного навчання з використанням ідей кооперації науково обґрунтував чеський педагог Я.А. Коменський, який відзначав, що, навчаючи інших, учень закріплює та поглиблює свої знання [2, с. 362]. Так, він рекомендував вчителям використовувати своїх учнів як помічників в організації навчального про-

цесу. Для цього необхідно було розділити всіх учнів на десятки, кожний з яких мав очолювати більш досвідчений учень-помічник (декуріон). До його обов'язків входили такі: контролювати відвідування учнями уроків, перевіряти наявність виконаного домашнього завдання, стежити за поведінкою в класі, допомагати у навчанні [2, с. 198–199]. У своїх працях Я.А. Коменський визначив різні прийоми організації навчання на засадах співробітництва: залучання учнів до оцінювання відповіді товаришів, навчання шляхом виконання певної ролі у грі тощо [3, с. 42–43].

Важливість кооперації в межах взаємного навчання для різнобічного розвитку особистості підкреслював швейцарський педагог Йоган-Генріх Песталоцці. Не маючи інших помічників, він неодноразово залучав більш здібних учнів до виконання функцій учителя. Вони повідомляли іншим те, що знали самі, а потім давали товаришам можливість переказати почуте. Й.-Г. Песталоцці писав, що радість і участь надихали учнів, а внутрішні сили, що прокидалися в них, вели їх уперед з такою силою, на яку тільки здатне взаємне навчання [4, с. 74].

Ідеї кооперативного навчання продовжили розвиватися у школах взаємного навчання, які почали виникати у першій половині XVIII ст. Перша з таких шкіл була заснована в Парижі у 1747 р. Вона налічувала 200–300 учнів із бідних сімей. Учні були розділені на сім класів. У шести нижчих класах вчителями були вихованці старшого класу, яких навчав сам директор.

Офіційного визнання й значного поширення взаємне навчання як складова державної системи освіти набуло наприкінці XVIII – на початку XIX ст., коли англійські педагоги Е. Белл і Дж. Ланкастер створили школи і розробили незалежно один від одного подібну систему взаємного навчання. На початку XIX ст. школи взаємного навчання з'являються і на території України [5, с. 11–12].

Фундаментальні дослідження з проблем кооперативності розпочалися наприкінці XIX – на початку XX ст. (Тьорнер (Англія), Тріплет (США), Майер (Німеччина)). У 1897 р. американський психолог Тріплет опублікував результати експериментального дослідження, у якому порівнювалася ефективність індивідуальних дій, що виконуються наодинці і в умовах групи. У 40-х рр. XX ст. М. Дойч висунув теорію кооперативності і змагання (“Theorie über Kooperation und Wettbewerb”), що стала основою для подальших наукових розвідок [6, с. 42–43].

Основна ідеологія технологій кооперативного навчання була розроблена трьома групами американських педагогів із університету Джона Хопкінса (Р. Славін), Центру кооперативного навчання університету Міннесоти (Р. Джонсон і Д. Джонсон), групою Е. Аронсона із університету штату Каліфорнія, а також групою Шломо Шаран із Тель-Авівського університету, Ізраїль.

Сьогодні в науковій літературі визначають багато видів технологій кооперативного навчання (дослідники нараховують більше ніж 50), найбільш відомі з них такі: 1) “Навчаємося разом” (Learning Together) Роджера і Девіда Джонсон; 2) авчання в команді (Student Team Learning) – виділяють два варіанти цієї технології: організація навчання у малих групах (Student Teams Achievement Devision – STAD) та навчання в командах на основі гри, турніру (Teams – Games – Tournaments – TGT); 3) технологія кооперативного навчання Елліота Аронсона “Пилка” (Jigsaw); 4) модифікація технології “Пилка” – “Пилка – 2”, розроблена Р. Славіним; 5) технологія організації дослідної роботи студентів у групах (Group Investigation), запропонована Ш. Шараном.

Як з'ясовано, технології кооперативного навчання мають певні відмінності щодо особливостей організації роботи у малих групах, розміру команд, розподілу матеріалу між членами груп, рівнів навченості учасників мікрогрупи, варіантів оцінювання та перевірки знань учнів тощо. Але кожна з них неодмінно має відповідати основним принципам організації навчальної діяльності на засадах співробітництва:

1) групи учнів формуються вчителем до початку уроку з урахуванням психологічної сумісності; у кожній групі мають бути учні з різним рівнем знань, умінь та навичок, різної статі. Якщо група працює злагоджено упродовж декількох занять, то її склад не змінюється;

2) група отримує одне завдання, але для його виконання передбачається розподіл ролей між членами групи (зазвичай учні це роблять самі, але можлива допомога вчителя);

3) вчитель планує роботу в групі так, щоб повністю була відсутня можливість усунутися від участі;

4) кожен учасник групи несе індивідуальну відповідальність за свої успіхи, тому що мета такої групової роботи полягає у створенні сильних індивідумів, а не сильної групи. Це досягається за допомогою індивідуальних завдань, перевірки їхнього виконання після навчання й проведення моніторингу у групах;

5) оцінюється робота не одного учня, а всієї групи (одна оцінка на всю групу); при цьому можливий варіант самооцінки учнів;

6) вчитель сам обирає учня, який має звітувати за виконання завдання. Якщо будь-який учасник групи може детально викласти результати спільної діяльності, відповісти на запитання інших груп – значить мета заняття досягнута і група вপরалась із завданням [7, с. 90].

Висновки. На сьогодні технології кооперативного навчання найбільш поширені у країнах Європи, Північної Америки, Азії, Австралії. Деякі ідеї кооперативного навчання традиційно використовувалися й у вітчизняній школі. Однак в цілому технологіям кооперативного навчання не приділяється належної уваги в українських навчальних закладах. На підставі вищесказаного можна зазначити, що сьогодні виникає актуальна потреба у творчому впровадженні сучасних технологій кооперативного навчання, які добре зарекомендували себе в зарубіжній освітній практиці. Тому в подальшому науковому пошуку пропонується дослідити перспективи використання цих технологій у вітчизняному шкільному закладі.

Література

1. Крузе-Брукс О.А. Формирование социальной компетентности учащихся начальной школы средствами учебной кооперации : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / О.А. Крузе-Брукс. – Великий Новгород, 2008. – 24 с.

2. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я.А. Коменский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с.

3. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я.А. Коменский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 2. – 576 с.

4. Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / И.Г. Песталоцци ; [под ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларин]. – М. : Педагогика, 1981. – Т. 1. – 333 с.

5. Смолова С.А. Дидактические условия организации процесса взаимного обучения в педагогическом вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С.А. Смолова. – Кривой Рог, 1992. – 167 с.

6. Джонсон Д. Методы обучения. Обучение в сотрудничестве / Джонсон Д., Джонсон Р., Джонсон-Холубек Э. ; пер. с англ. З.С. Замчук. – СПб. : Экономическая школа, 2001. – 247 с.

7. Якушев І. Зрозуміти один одного. Практичні поради щодо організації та проведення роботи співпраці на уроках англійської мови / І. Якушев // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – № 3. – С. 82–92.

ПІДБУЦЬКА Н.В.

ЕВОЛЮЦІЯ ФЕНОМЕНУ “КОНФЛІКТ” У ЗАРУБІЖНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Більшість учених минулого та сучасності вказують на те, що існування та розвиток суспільства неможливі без конфліктів, які є рушійною силою. Але, вивчаючи наукові теорії, присвячені дослідженню конфлікту, ми бачимо неоднозначну думку щодо їх користі. Однак цікаве висловлення англійського філософа та соціолога Г. Спенсера розкриває справжню сутність конфлікту як неминучого явища в історії людського суспільства та стимулу соціального розвитку. Отже, конфлікт, насамперед, є складним і неоднозначним утворенням. Його психологія досить активно досліджується, розробляються практичні рекомендації з управління конфліктами. Однак його належне філософське осмислення ще не здобуло належного відображення у науковій і навчально-методичній літературі.

Аналіз стану досліджень і публікацій свідчить, що визначенням сутності конфлікту й основних понять, які його описують, типології конфліктів, їх причин і стратегій вирішення, умов запобігання конфліктам і рекомендацій щодо конструктивного їх вирішення займалися Г. Спенсер, У. Самнер, Л. Гумплович, Г. Ратценгофер, З. Фрейд, К. Левін, Д. Мід і Т. Шибутані, Д. Скотт, Р. Фішер, У. Юрі й ін.

Метою статті є вивчення та розкриття особливостей феномену “конфлікт” у зарубіжній науковій літературі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що за останні роки погляд на конфлікт еволюціонував до характерного для сучасної науки прийняття конфлікту як невід’ємного елементу соціального життя, що виконує позитивні функції. Інтерес до конфліктів зміщується до проблеми їх регулювання та конструктивного вирішення, оскільки психологічна ціна у конфліктів надто висока: розмаїття негативних емоцій, стресів, переживань, розчарувань, втрат, провини тощо. За умов конфлікту змінюється система відносин та цінностей, по-іншому сприймається реальність.

Провідну роль у запобіганні конфліктам відіграє поведінка учасників конфліктної ситуації. Щоб управляти конфліктною ситуацією, необхідно добре розуміти психологічні механізми ескалації та перебігу конфліктів, знати динаміку їх прояву, передбачати можливі дії опонентів.

Існує багато визначень конфлікту, тому ґрунтовний аналіз цього феномену вимагає вивчення генези загальної теорії конфлікту. Це спонукає до викладу ідей, положень провідних учених соціологічного, філософського, психологічного напрямів, які у своїх дослідженнях розкривають поняття “конфлікт”.

Вважаємо за необхідне навести таблицю, яка розкриває й узагальнює значну кількість понять щодо конфлікту (див. табл.).

Аналізуючи матеріали таблиці, ми дійшли висновку, що конфлікт – це зіткнення двох або більше сторін, які характеризуються протилежними думками, інтересами та позиціями. Ці зіткнення найчастіше супроводжуються негативними емоціями.